

Машталір В.І., керівник фізичного виховання

Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ УЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглядається формування професійної якості вчителя — комунікативності та його взаємозв'язок з психологічними та психофізіологічними особливостями особистості.

Ключові слова: педагогічні уміння, структурні компоненти, психологічні і психофізіологічні особливості людини.

Професійна майстерність — головна умова ефективної праці учителя. На сучасному етапі розвитку суспільства одним із завдань, що ставляться перед вищими навчальними закладами України є суттєве удосконалення підготовки вчителів відповідно до вимог Європейських стандартів.

Одним із перспективних шляхів вирішення цієї проблеми є вивчення процесу формування професійної майстерності, установлення психофізіологічних і психологічних закономірностей цього процесу, а також розробка рекомендацій для його оптимального протікання. Проблема підвищення якості освіти висвітлена у наукових доробках вітчизняних та зарубіжних науковців (Р. Гуревича, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Ничкало, Т. Нейлор, В. Огнев'юка, С. Сисоевої, І. Хейстер, Л. Хоружої та ін.).

Проблемам формування готовності особистості до професійної діяльності присвячені дослідження К. Абульханової-Олавської, Г. Балла, А. Брушлинського, О. Леонтьєва, Я. Коломинського, В. Чебишевої та ін.

Проблеми підготовки вчителів фізичної культури висвітлені в наукових роботах Б. Ашмаріна, М. Віленського, Л. Уманського, З. В'яткіна, Л. В'яткіної, Н. Гоноболіна, Н. Кузьміної, Н. Лупандіної, Б. Шияна.

Незважаючи на вагомий внесок досліджень у галузі професійної підготовки вчителів фізичної культури, на наш погляд, це питання ще вивчене недостатньо і залишається актуальним.

Попередні дослідження динаміки формування професійної майстерності учителя фізичної культури дозволили, крім загальних закономірностей, з'ясувати ряд індивідуальних відмінностей цього процесу, які на наш погляд, обумовлені індивідуальними психологічними і психофізіологічними особливостями людини. Це підтверджується положенням В. Небиліцина [9], К. Гуревича [6], що в будь-якій діяльності існують стрижневі професійно важливі якості, які зумовлюють її успішне проходження, а основні властивості нервової системи і окремі психологічні особливості людини являються суттєвими детермінантами, вплив яких повинен, певним чином, віддзеркалюватись на формуванні цих якостей.

Метою статті є дослідження професійної якості комунікативності учителя фізичної культури і особливості її формування в процесі навчання.

Завданням є співставлення результатів формування інтегративного показника професійної якості комунікативності, її структурних компонентів, психофізіологічних особливостей нервової системи, психологічних особливостей майбутнього учителя фізичної культури.

Для аналізу мотиваційної сфери ми використали проєктивну методику, яка широко застосовується в дослідженнях вітчизняних психологів — це варіант ТАТ (тест тематичної аперцепції), розроблений Хекхаузенем [1]. Засобом експрес-діагностики особистості був використаний багатофакторний тест Кеттелла (16 PF) [1].

Для вивчення психофізіологічних особливостей вищої нервової діяльності були використані рухові методики дослідження основних властивостей нервової системи [7].

Виходячи з того, що професійні якості є складними інтегрованими якостями, ми по праву можемо вважати, що вони зумовлені цілою низкою психологічних, психофізіологічних і багатьох інших властивостей. До того ж різні властивості можуть мати різний ступінь взаємозв'язку з професійними якостями, а також відмінність у взаємовідносинах, які визначають рівень їх сформованості.

Аналіз отриманих співвідношень між досліджуваними показниками за методом максимального (найбільшого) кореляційного шляху [4] дозволяє визначити певний порядок у взаємовідносинах трьох класів показників, отримати уявлення про особливість структури якостей, які ми розглядаємо, їх основних ланок і внутрішніх ознакових зв'язках.

Нижче наводяться структурні компоненти професійної якості комунікативності, які були визначені в попередніх дослідженнях, за допомогою напівстандартизованого інтерв'ю (*табл. 1*).

Таблиця 1

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЯКОСТІ «КОМУНІКАТИВНІСТЬ»

Якість	Ознаки
Комунікативність (К)	Уміння: 1. Установлювати сприятливі взаємовідносини з кожним учнем і колективом класу (СВ). 2. Приваблювати їх до себе (П). 3. «Заразити» ентузіазмом, моторністю, активізувати їхню діяльність (ЗЕМ). 4. Швидко встановлювати ділові контакти з кожним учнем і колективом класу (ДК). 5. Легко переконувати учнів (ЛП).

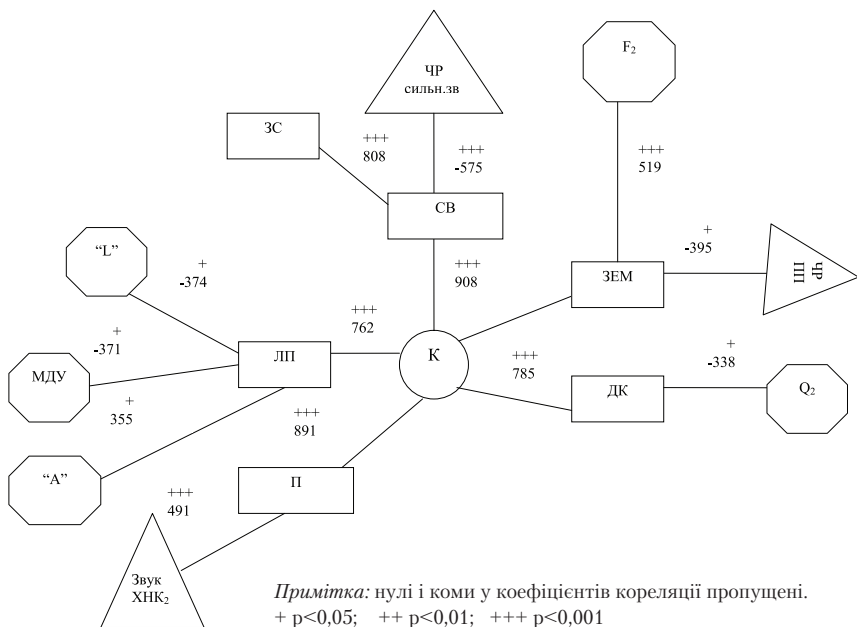
На мал. 1 представлені у вигляді коефіцієнтів кореляції результати співставлення інтегративного показника професійної якості комунікативності, її структурних компонентів.

На розгляд включено 14 показників: шість професійних ознак комунікативності, три показники психофізіологічних особливостей нервової системи, п'ять показників психологічних особливостей особистості студентів. Інтегративний показник професійної якості комунікативність (К) на високому рівні значимості ($P < 0,001$) корелює з п'ятьма структурними компонентами, які начебто утворюють п'ять ланцюгів. Головними ознаками, котрі сполучені з інтегративним показником на 99 % рівні значимості, є: уміння вчителя легко і швидко встановлювати сприятливі взаємовідносини з кожним учнем і колективом класу (СВ); уміння приваблювати їх до себе (П); а також уміння «заразити» учнів ентузіазмом, моторністю, активувати їхню діяльність (ЗЕМ).

Аналіз мал. 1 показує, що ознака ЗЕМ на 95 % рівні значимості, пов'язаної з часом складної реакції за методикою виміру рухливості нервової системи по переробці (ЧР ПП). Зв'язок між цими показниками показує, що більшому значенню показника уміння учителя активувати рухові дії учнів, «заразити» їх своєю енергією, ентузіазмом відповідає менше значення показника ЧР ПП, отже більша рухливість нервових процесів.

Зв'язок фактора F_2 (екстраверсія — інтроверсія) і ознаки ЗЕМ означає, що формування такої важливої ознаки як уміння «заразити» ентузіазмом, моторністю більш успішно проходить у майбутніх вчителів так званого екстравертного типу особистості. Людина-екстраверт здатна до творчості, уміє брати на себе відповідальність, бути лідером.

Як бачимо далі, показник уміння легко переконувати учнів (ЛП) на 95 % рівні значимості пов'язаний з показником психологічної особливості студента. Зв'язок між задоволенням потреби мотиву досягти успіху в професійній діяльності (МДУ) і ознаки (ЛП) може означати, що формування у студентів уміння переконувати учнів здійснюється переважно за рахунок покращання показників потреби уникнути невдачі. Зв'язок між показником (ЛП) і фактором А (замкнутість — відкритість, компанійскість) означає, що більшому рівню уміння переконувати учнів відповідає більше значення показника фактора А. Людина, яка має високі показники по фактора А, в більшості випадків поводить себе невимушено, легко приймає рішення, гнучка, привітлива, добросердечна, уважна до людей. Саме це характерно для професії учителя. Отже, відзначений нами зв'язок не є випадковим. Крім того, з показником (ЛП) на 95 % рівні значимості безпосередньо зв'язаний показник фактора L (довірливість — підозрюваність). В повному розумінні цей зв'язок означає, що більшому рівню вміння переконувати учнів відповідають низькі бали фактора L. Людина, яка має низькі показники з цього фактора, як правило, дружелюбна, відкрита, готова до дій, успішно працює в групі.

Мал.1. Графічне зображення взаємозв'язку структурних компонентів комунікативних умінь, психофізіологічних особливостей ВНД, психологічних особливостей особистості за методом максимального кореляційного шляху

Показник уміння вчителя приваблювати учнів до себе (П) на 99 % рівні значимості, пов'язаний з показником сили нервової системи відповідно збудження (ХНК 2 звук). Спрямованість цього зв'язку може означати, що майбутні вчителі фізичної культури з відносно високим його рівнем мають тенденцію переважно сильної нервової системи.

На високому рівні значимості (не нижче 99 %) інтегративний показник знаходиться в зв'язку і з іншими ознаками: з умінням учителя швидко встановлювати ділові контакти з кожным учнем і колективом класу (ДК), а також з умінням учителя легко переконувати учнів (ЛП).

Характер зв'язків між указаними ознаками означає, що більший рівень сформованості професійної якості комунікативності залежить від більшого рівня сформованості цих компонентів.

В свою чергу, структурний компонент СВ виявляється тісно пов'язаний з ознакою ЗС.

І нарешті, структурний компонент уміння вчителя встановлювати ділові контакти з кожным учнем і колективом класу (ДК) має статистично значимий зв'язок з психологічним фактором особистості Q_2 (самостійність, залеж-

ність від групи). Характер зв'язку між названими показниками означає, що більшому рівню показника (ДК) відповідають низькі показники по фактору Q_2 . Людина, яка має низькі бали з цього фактора, віддає перевагу можливості працювати і приймати рішення разом з групою, іде на поклик групи.

Узагальнюючи аналіз показників, представлених на мал. 1, слід відмітити, що інтегративний показник професійної якості, комунікативність виявився безпосередньо пов'язаним тісними зв'язками зі структурними компонентами, а вже через них опосередковано з психофізіологічними особливостями вищої нервової діяльності і психологічними особливостями майбутнього вчителя фізичної культури.

ДЖЕРЕЛА

1. Ахмеджанов Э.Р. Психологические тесты. — М., 1996. — 320 с.
2. Ашмарин Б.А. Теория и методика педагогических исследований в физическом воспитании. — М. Физкультура и спорт. 1978. — 224 с.
3. Батаршев А.В. Диагностика профессионально важных качеств. / А.В. Барташев, И.Ю. Алексеева, Е.В. Майорова. — СПб.: Питер, 2007. — 192 с.
4. Выханду Л.К. Об исследовании многопризнаковых биологических систем / Применение математических методов в биологии. — Л., 1964. — Вып. 3. — С. 19—23.
5. Громкова М.Т. Психология и педагогика профессиональной деятельности: учеб. пособие для вузов. — М.: ЮНИТИДАНА, 2003.
6. Гуревич К.М. О надежности психофизиологических показателей: Сб. «Проблемы дифференциальной психофизиологии». — Т. VI. — М.: Просвещение, 1969.
7. Кашин А.П. О комплексном исследовании психофизиологических особенностей человека. Канд. дис. — М., 1971.
8. Митина Л.М. Психология профессионального развития учителя. — М.: Академия, 2004. — 320 с.
9. Небылицин В.Д. Основные свойства нервной системы человека. — М.: Просвещение, 1966.
10. Онищенко Г.М. Психология физического воспитания и спорту. — К.: Вища школа, 1975.
11. Основы педагогического мастерства / Под ред. И.А.Зязюна. — М., 1989.
12. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів: Частина II / Навчальна книга — Богдан: Тернопіль, 2002. — 248 с.

В статье рассматривается формирование профессионального качества учителя — коммуникативности и взаимосвязь его с психологическими и психофизиологическими особенностями личности.

Ключевые слова: педагогические умения, структурные компоненты, психологические и психофизиологические особенности человека.

The article deals with the formation of professional teacher – communication and relationship with his psychological and psychophysiological characteristics of the individual.

Key words: pedagogical skills, structural components, the psychological and physiological characteristics of a person.

УДК 378:613.71

Нестерова Т.В., доцент кафедри теорії та методики фізичної культури і спортивної майстерності Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доцент, кандидат педагогічних наук;

Слюсар К.Ю., викладач кафедри теорії та методики фізичної культури і спортивної майстерності Гуманітарного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОЗДОРОВЧИХ ЗАНЧТЬ ГІМНАСТИКОЮ

Розглядаються передумови виникнення оздоровчої гімнастики. Досліджено вплив ритмічних і танцювальних систем на формування сучасної оздоровчої гімнастики.

Ключові слова: оздоровча гімнастика, ритмічна гімнастика, аеробіка.

Постановка проблеми. Формування індивідуального стилю здорового способу життя вимагає використання різних засобів. Накопичений досвід народів та їх культур свідчить про перевагу комплексного підходу у використанні засобів фізичної культури. Всі системи оздоровчої гімнастики умовно можна поділити на східні та європейські, а в сучасний час і американські, що стали інтернаціональними [8, 11–15].

У східних оздоровчих системах особлива увага звертається на комплексність триади: рух, дихання і свідомість. Особливість східних систем пов'язана з тим, що людина, яка прагне фізичної досконалості, повинна мати високі моральні якості (чесність, доброту, благородство, любов до людей, повагу до вчителя тощо).